

LAMA-AJAN JULKISUUS

HEIKKI LUOSTARINEN

Journalistiseen ammattitaitoon kuuluu kyky löytää poikkeuksellisia näkökulmia ja tavanomaista rikkovia lähestymistapoja. Katse, ajatus ja kieli kun ovat usein tottumustensa turtuneita vankeja.

Katse kulkee kadulla liikennemerkeistä toiseen, mainoksesta mainokseen juuri sellaista rataa, kuin se on suunniteltukin kulkevaksi. Kieli nytkyttää eteenpäin luutuneesta metaforasta toiseen, ajatus jyystää rataansa yhtä yksivakaisesti kuin hissi.

Poikkeuksellisten tilanteitten – esimerkiksi taloudellisen laman – hyvä puoli on se, että niillä on näkökulmia uudistavaa voimaa. Maailma näyttää erilaiselta työvoimatoimiston ikkunasta, eikä sitä voi enää kuvata myöskään aivan samoin sanoin. Kun samaan aikaan Euroopassa eletään tunnettua suurta murrosta, voisi uskoa journalistisen ajattelun ja kuvittelun nyt olevan paljon kiireisemmässä liikkeessä kuin vakiintuneitten blokkien ja valtarakenteiden aikakaudella.

Poikkeustilanteet kuitenkin myös lisäävät yhdenmukaisuuden paineita: kansallinen edun varjelu, uhrautuminen, yhteisen veneen vakaa soutaminen ja häiriöiden välttäminen ovat voimakkaita vaatimuksia. Suomessa hiljattain vieraillut Die Zeit -lehden toimittaja Werner Perger väitti Saksojen yhdistymisprosessin muuttaneen aiemmin pluralistisen saksalaislehdistön yksiaäniseksi. Yhdenmukaisuuteen vaikuttivat myös pelko idän sekasorrosta, sota Persianlahdella ja monet muut seikat.

Näiden kahden tekijän – näkökulmia avaa-

van ja näkökulmia sulkevan – kautta pyrin tarkastelemaan laman vaikutusta suomalaiseen journalismiin. Sirotan matkalle myös arvauksia siitä, miten alkoholia koskeva julkiuus muuttuu.

*

Toimittajia nimitetään nykyisin jo varsin vakiintuneeseen tapaan sopuleiksi – siitä huolimatta, että tuo vertaus on saanut osakseen myös arvostelua. Sopolien laumakäyttäytyminen – on muun muassa huomautettu – saa aikaan enimmäkseen harmia ja tuhoa vain sopuleille itselleen. Mereen säntäävä jyräjäläuma on enintään vähäinen ja paikallinen ekologinen ongelma. Toimittajien laumatoiminta on sitä vastoin ennen muuta haitallista muille kuin journalistille itselleen.

Metafora kaipaa siten uudistamista. Miten olisi piraija? Piraijan puolesta puhuu moni seikka. Tietojen mukaan piraijat kaluavat lampeensa eksyneen suurenkin nautaeläimen puhtaiksi kiiltäviksi luiksi vain parissa minuutissa. Samassa syömisen riemussa tulee tavallisesti pureskelluksi myös suuri joukko lajitovereita.

Kun journalismi saa saaliikseen intellektuaalisen elikon, sanokaamme vaikkapa Kekosen agenttimenneisyyden tai Pertti Paasion tai suomalaisen alkoholipolitiikan junttimaisuuden, rouske ei lakkaa, ennen kuin viimeinenkin muru on syöty. Mylläkkä tuo ympärille runsaasti uteliaita, joille taitava kauppias voi vielä myydä luut hyvään hintaan.

Tärkeätä on huomata se onnekas seikka,

että piraijojen hampaisiin joutuvat yleensä vain viidakon sairaat eläimet. Samalla tavoin jäävät journalismin saaliiksi pääosin jo hie-
man toistaitoiset intellektuaalielikot. Terveet ja elinvoimaiset ajatukset ja ideat loikkivat journalistilammen yli vain pieniä puremia kintuissaan.

Vakavasti puhuen: Monet myönteistä julki-
suutta etsivät tahot, kirjankustantajat, poliiti-
kot, tutkijat, järjestöt, ammattiryhmät ja niin
edelleen, ovat tulleet hyvin taitaviksi journa-
listien massailmiöiden hallinnassa ja käsitte-
lyssä. Käyttäytyminen on ennustettavaa, ja
sitä pystytään ohjailemaan rahalla ja ammat-
titaidolla. Olettaa voi, että lama lisää ainakin
yritysten ja säästöuhan alaisten viranomais-
ten paineita vaikuttaa journalismiin. Toisaalta
toimittajien kyky itsenäiseen työhön heikke-
nee, jos heillä on käytössään vähemmän aikaa
ja toimintamahdollisuuksia tai jos heidän
energiansa menee oman välineen ilmoitus-
määrien huolekkaaseen laskemiseen. Tilan-
netta tuskin parantaa sekään, jos julkaisijayh-
tiö on päättänyt kurittaa toimittajiaan laman
varjolla tai jos irtisanomiset ja lomautukset
ovat muutoin laskeneet työmoraalia.

Mainonnan kielletyt tai rajoitetut alueet –
esimerkiksi alkoholi, tupakka, lasten hyväk-
sikäyttö tai tekstimainonta – ovat kuin virus,
joka varmasti leviää toimittajien vastustusky-
vyn alentuessa.

*

Yhteiskunnassa on myös tärkeitä ilmiöitä ja
tapahtumia, joita journalismi ei käsittele.
Minkä verran on Suomen tiedotusvälineissä
ollut esillä esimerkiksi Euroopan vaikutus-
valtaisimmaksi mainittu lobbausjärjestö Eu-
ropean Round Table of Industrialists, joka
katsoo ansiokseen niin Kanaalin tunnelin
kuin Ison-Beltin sillan ja Suomen Evankin?
Syynä käsittelemättömyyteen voi olla se, että
asioista ei tiedetä, tai se, että niihin on niin
totuttu, ettei niiden merkitystä ja mahdollista
kiistanalaisuutta lainkaan enää havaita.

Esimerkiksi siitä, ettei asioista tiedetä, käy-
nee se keskustelu, jota Englannissa on käyty

viime kuukausien aikana sikäläisen poliisin
ja oikeuslaitoksen toimintatavoista ja uskotta-
vuudesta. Vetoomustuomioistuimet ovat va-
pauttaneet joukon ihmisiä, jotka on aikanaan
tuomittu väärennettyjen tai pakotettujen tun-
nustusten nojalla. Suuri osa vapautetuista on
ollut terrorismista ja mellakoinnista syytettyjä
irlantilaisia ja mustia. Brittiläiselle yhteis-
kunnalle on ollut melkoinen järkytys, että sen
sivistyneeksi väitetyn ja demokraattisen elä-
mänmenon keskeltä on löytynyt rauhaista mie-
livallan linnake.

Britannian oikeuslaitoksen kriisi on osin
myös lehdistön kriisi. Nyt on nimittäin helppo
nähdä, että se lujaa kuria vaatinut kiihtynyt
ilmapiiri, joka teki poliisin toiminnan mah-
dolliseksi, syntyi suurelta osin tiedotusväli-
neiden tuella.

Taloudelliset pulat tapaavat usein polarisoi-
da yhteiskuntia. Toisaalla syntyy radikalisis-
mia, toisaalla turvautumista vanhaan sekä
kaipuuta kuriin ja järjestykseen. Edellisestä
ei meillä ole merkkejä, mutta jälkimmäisestä
hieman. Joskus ei voi välttyä vaikutelmalta,
että tiedotusvälineet toimivat mieluusti kan-
sanmiliisinä, joka tukee ja puolustaa järjes-
tysvaltaa sen tehtävässä. On kuitenkin aina
hieman arveluttavaa, jos julkinen sana alkaa
samastua niihin elimiin, joille on yhteiskun-
nassa annettu oikeus väkivallan käyttöön.

Osa suomalaisista journalisteista on omak-
sunut asenteen, jonka mukaan suomalainen
oikeusvaltio on ylikehittynyt, rikollisia ja
juoppoja hoivaava ja rehellisiä sortava. Pel-
kään joskus myöhemmin osoittautuvan, Eng-
lannin tapaan, että he olivat väärässä.

Liian lähellä olevista asioista kelvannee
esimerkiksi Paavo Isakssonin hiljattain il-
mestynyt artikkeli ”Taloudelliset intressit,
puoluerahoitus ja vaalilehdet” (Tiedotustut-
kimus 3/91). Isakssonin asetelma on yksin-
kertainen. Hän laski, paljonko ja keneltä suu-
ret tamperelaiset puolueet saivat ennen edel-
lisiä eduskuntavaaleja tuki-ilmoituksia vaali-
lehtiinsä. Kokoomuksen saalis oli noin 400
000 markkaa, vasemmistoliiton ja demareit-
ten kummankin noin 100 000 markkaa. Ra-

kennus- ja asuntoyhtiöitten osuus näin kana-voidusta tuesta oli suurin piirtein puolet.

Isaksson pääättelee tuloksistaan seuraavasti:

”Puolueiden toiminnan rahoituksen kannalta summia ei voida vähätellä – Tutkimusaineisto näyttäisi tukevan vihjeitä 'strategisesta korruptiosta', 'vastavuoroisen hyödyn yhteiskunnasta' ja siitä, että puolueet toimivat 'maksun ottajina'. Mitä vahvempia ja halukkaampia puolueet ovat yhteistyöhön ja mitä enemmän niillä on markkinavoimaa, sitä suosiollisempia yritykset ovat rahoittamaan strategisissa tilanteissa puolueiden toimintaa. Tällainen strateginen tilanne on Tampereella, jossa huomattavia määriä teollisuuskäyttöön varattua rakennusoikeutta vapautuu lähivuosina liike- ja asutokäyttöön.”

Ihmetellääkö tätä ”strategisen korruption” tilaa vielä joskus samalla tavoin kuin nyt ihmetellään suomalaisten kommunistien NKP:ltä saamaa tukea?

Lama on tilanne, joka purkaa näkyville yhteiskunnan valtarakenteita ja toimintamekanismeja. Keinot muuttuvat karkeammiksi. Intressit törmäävät niin, että kalahdus kuuluu yli maan.

Lama-ajan yhteiskunnassa on talousjournalismi erityisen tärkeä alue. Se on myös yksi nopeimmin kehittyneistä journalismin sektoreista. Enää ei liene tarpeen tehdä sitä Risto Johnsonin tunnettua erottelua, jonka mukaan samoin kuin on olemassa nakkeja ja talousnakkeja, on olemassa myös toimittajia ja taloustoimittajia. Näyttää myös siltä, että sosialismin maailmanloppu on vapauttanut talousjournalismia. Oman talousjärjestelmämme kriittistä erittelyä ei enää takavuosien tapaan tulkita kommunistisymptatiaksi.

Ymmärryksenä on, että paras devalvaatio-prosessia käsitellyt talousjournalismi esitti suomalaisen yhteiskunnan teollisen, poliittisen ja finanssisektorin valtasuhteita tavalla, johon esimerkiksi yhteiskuntatutkimus ei ole vielä kyennyt. On varmasti totta, kuten esimerkiksi toimittaja Reijo Rutanen on todennut, että Suomen metsäteollisuudella on yhä erikoisoikeuksia ja että sitä ei kansallisen taloudellisen merkityksensä vuoksi punnita

journalismissakaan samalla vaa'alla kuin muita tuotannonaloja. Näyttää kuitenkin siltä, että devalvaatiokeskustelu rikkoi eräitä met-säsektoriin liittyviä tabuja ja myyttejä ja johdatti monet havaitsemaan, että maa voi menettää autonomiansa myös sisäisesti.

Tästä näkökulmasta laman vaikutus journalismiin näyttäisi siis myönteiseltä. Tulos saat-taa kuitenkin olla toinen, jos tilannetta katsellaan paikalliselta tasolta, jossa kakkoslehdet kituvat ja kuolevat ja ykköslehdet supistavat toimituksiaan ja tulevat yhä riippuvaisemmiksi ilmoittajistaan ja sidosryhmistään. Mil-laisia edellytyksiä siellä on purkaa näkyville paikallisen tuotannollisen, poliittisen ja fi-nanssivallan kytkentöjä ja rakenteita?

*

Valtiovarainministeri Iiro Viinaseksi voi lukea ainakin sen, että hänen ansiostaan on suomalaiseen keskusteluun, pitkästä aika-kaa, tullut sana rehellisyys. Ilta-Sanomat ehätti toteamaan, että poliittinen moraali ja yksilöllinen moraali ovat kaksi eri asiaa. Pel-kään kuitenkin, että tavallinen veronmaksaja ymmärtää viestin omalla tavallaan. Veroilmoi-tus kyllä vakuutetaan oikeaksi kunnian ja omantunnon kautta, mutta sehän nyt on sel-laista, mitä veronmaksajat aina tapaavat niis-sä tilanteissa sanoa. Ei sitä pidä niin vakavas-ti ottaa!

Yliopistolla työskennellessäni olen huomannut, että hyvä johtolanka tutkimusten luot-tettavuuden ja tason arvioimiseen on niiden suhde itseensä. Jos tutkija pystyy avoimesti kuvaamaan kaikki ne intellektuaaliset toimet, erehdyksetkin, joiden kautta hän on päässyt tuloksiinsa, ja erittelemään kriittisesti omia lähestymistapojaan, tutkimus saa pisteitä. Jos huomaa yhdenkin kohdan, jossa tutkija on epärehellinen, on syytä epäillä koko tutki-musta.

Suomalaiset tiedotusvälineet eivät ole ehkä kyllin selvästi ymmärtäneet, millaiseen tes-tiin muutokset joukkoviestinnän rakenteissa ja omistussuhteissa ovat ne asettaneet. Muu-ten ei voi ymmärtää sitä tekopyhyyttä, jolla

eräät lehdet ovat suhtautuneet taisteluun MTV:n omistuksesta. Turun Sanomien pääkirjoitus totesi hiljan (4.12.91) seuraavasti:

”— lehtien osakkuus on MTV:lle mahdollisuus, ei uhka. Lehdistön edustuksen myötä televisioyhtiön hallintoon voidaan saada journalistista asiantunte-
musta ja viestinnän kehittämiseen aidosti sitoutuneita henkilöitä.”

On hyvä, että pääkirjoitus katkeaa näille main, sillä seuraavaksi olisi varmaankin todettu, miten taivaan enkelit, keijut ja joulupukki kaikki kannattavat Sanoma Oy:n rahoittamaa ostoa ja vastustavat suunnattua osakeantia vanhoille omistajille.

Uskoakseni yleisö on melko hyvin selvillä siitä, että viestintä on suurelta osin liiketoimintaa ja että eri tiedotusvälineet muiden yritysten tapaan kilpailevat keskenään. On myös huomattava, että joukkotiedotus arvioidaan muualla yhteiskunnassa nykyisin hyvin tärkeäksi ja vallakkaaksi instituutioksi. Keskustelua tuon vallan hallinnasta ei voi kuitata kansakoulusatuilulla.

Tällaisessa tilanteessa olisi viestintän oman uskottavuuden ja julkisuuskuvan kannalta viisaampaa käsitellä myös omaa toimintaa koskevia asioita avoimesti. Esimerkiksi siihen tapaan kuin Heikki Hellman 5.12. Helsingin Sanomien jutussaan, joka oli otsikoitu näin: ”Lehdistö himoitsee television aluema-
nontaa. Tv-mainonnan menestys sai lehdet nurkkaamaan MTV:tä”. Omassa asiassaan joutuu vallankäyttäjän moraali aina tiukimmalle, ja sen pohjalta voi ulkopuolinen päätellä laajemminkin tuon moraalien ja rehellisyyden laadusta.

Toinen alue, jolla lepertelemätön asioiden käsittely näyttää vaikealta, on mainostajien vaikutus journalismin sisältöön. Iltalehden päätoimittaja Veli-Antti Savolainen totesi äskettäin Suomen Lehdistön haastattelussa (10/91):

”Tämä on lehden päätoimittajien johtamaa bisnestä myös levikin ja ilmoitusmyynnin osalta, mutta

asiakkaille teemme aina selväksi, että kaikesta muusta voidaan neuvotella paitsi toimituksellisesti sisällöstä. Eettisten ongelmien kanssa emme ole joutuneet kamppailemaan — Poikkeava tuotelähtöinen tapamme toimia on nähdäkseni jopa syy siihen, että olemme myös ilmoitusmarkkinoilla säilyttäneet asemamme.”

Periaatteessa raja on selvä. Journalistisen etiikan raameihin sopii se, että suunnitellaan joitakin lukija- ja mainostajaryhmiä houkuttelevia journalistisia sisältöjä, jotka sitten kaupataan ilmoittajille. Näinhän menetellään esimerkiksi lehtien auto- ja muotiliitteiden osalta. Sen sijaan ei ole soveliaista, että ensin tehdään sopimuksia ilmoittajien kanssa ja sitten suunnitellaan tuotteille sopivat journalistiset ympäristöt.

Käytännössä ero on tietenkin hieman sama kuin se, hyppääkö delfiini renkaan läpi saadakseen kaloja vai annetaanko delfiinille kaloja sen vuoksi, että se on taitava hyppäämään renkaan läpi.

Mikä saa päätoimittaja Savolaisen sano-
maan jopa kustantajien omassa lehdessä, että eettisiä ongelmia ei ole ollut, kun alaa seuraavat kuitenkin tietävät, että eettiset ongelmat ovat melko yleisiä olipa lähtökohta sitten enempi tai vähempi tuotelähtöinen? En keksi muuta selitystä kuin eräänlaisen kaunistelun rutiinin, kapitalistisen realismin lajityypin, joka on iskostunut tiedonvälityksen sisäisiä asioita käsittelevään kieleen. Mikä estää sanomasta, että tällaisia ja tällaisia moraalisia pulmia on ollut ja että näin ne on ratkaistu?

Lama-aikana, kun tiedonvälityksen kenttää jaetaan uudelleen ja talouden paineet kasautuvat, joukkoviestimet voivat tehdä pysyvää vahinkoa tai hyötyä omalle yhteiskunnalliselle maineelleen. MTV-keskustelu näyttäisi todistavan siitä, että ainakin osa lehdistöstä on valinnut vahingoittamisen linjan.

*

Päätoimittaja Simopekka Nortamo kirjoitti kuuluisaksi tullessa jutussaan ”Itsesensuurin aika” (HS:n kuukausiliite 24.8.91) seuraavasti:

”Vaikka tutkimukseen ei kuulu etsiä 'syyllisiä' ja 'syyttömiä', vaan tarkastella tapahtumia ja ilmiöitä ja niiden syitä ja seurauksia, niin itesesensuurin vuosikymmenet kannattaisi kunnolla kartoittaa – kohtuuttomien viattomuuden vakuutusten välttämiseksi.”

Siis: Syyllisiä ei pidä etsiä, täytyy vain varmistua siitä, että he eivät pääse liian vähällä tuomiolla! Ajatus vakuuttaa minua siitä, että maailmankaikkeudessa on kuin onkin erikseen päätoimittajalogiikka ja sitten se muu logiikka.

Kuten tunnettua sama lehti kommentoi Neuvostoliiton elokuista vallankaappausta (21.8.91):

”Ei ole mitään syytä epäillä vanhan hyvän naapuruuden perinteen jatkumista – Suomen pahoin romahtaneelle idänkaupalle saattaa syntyvässä tilanteessa avautua ainakin väliaikaisesti uusia mahdollisuuksia.”

Suomi on elänyt Neuvostoliiton valtapiirin luhistumisen eräin osin hyvin samaan tapaan kuin entiset pienet sosialistimaat: vaihtuvia pelkoja ja toiveita, idänkaupan romahdus, pyrkimys integroitua nopeasti länteen, työttömyyttä, syyllisten etsintää, historiankirjoituksen uudistamista, nationalistinen renessanssi ja niin edelleen. Puuttuu enää, että savolaiset ja hämäläiset käyvät toistensa kurkkuun kiinni ja Konginkangas vaatii itsenäisyyttä.

Vanhat rajoitukset ovat osin korvautuneet uudella yhdenmukaisuuden paineella ja vaatimuksella. Myös monille journalisteille on yhä tärkeää todistaa uudelleen ja uudelleen oman yhteiskuntamme olevan varmasti parempi kuin jotkut mailleen vaipuneet järjestelmät, jotka ovat erinomaisen kehoja. Aamulehden pääkirjoittajan sanoin (1.10.90) ”elämme parhaassa mahdollisessa maailmassa”.

Kohtuulliseen voitonriemuun on tietenkin annettava tilaisuus, mutta alituinen ideologinen itsetyydytys alkanee maistua katsojista, kuulijoista ja lukijoista puolta. Pieni esimerkki: Laskin kokeeksi Suomen Kuvalehdestä (numerosta 45/91), että noin kaksi kolmas-

osaa toimituksellisista sivuista sisälsi puhetta – muodossa tai toisessa – sosialismin konnuuksista. Otsikkoja: ”Katuva taistolainen”, ”Urkistojen uurteita”, ”Surullinen ja uskoton tarina”, ”Pitäisikö hänen hävetä”, ”Rehellinen takinkääntäjä” jne. Ilta-Sanomat puolusti kesäkuussa (4.6.91) pääkirjoituksessaan yritysten maksamaa kirkollisveroa seuraavasti:

”Kirkko – vaalii yhteiskunnassa moraaliarvoja, joiden vaikutus laajasti ottaen hyödyttää myös elinkeinoelämää. Todisteena on Itä-Euroopan maiden romahdus, joka johtuu suurelta osin kestävien arvojen puutteesta.”

Pääkirjoituksen tekijän lieenee turha muistella pahalla YYA-liturgiaa tai idänkaupan mantoja. Uudet uskontunnustukset ovat tulleet käyttöön.

Vaikeassa yhteiskunnallisessa tilanteessa ei ole paljoa hyötyä siitä, että toistamme tuhansin tavoin sen, millaisessa yhteiskunnassa emme halua elää. Sekään ei auttane, että muutamme maamme nationalismin ulkoilmamuseoksi, joka juhlii päivästä toiseen ties keitä luurankokenraalejaan. Myönnän, että minua on hieman kylmännyt se nekrofiilinen sävy, joka suomalaisen journalismiin on viime vuosina tullut. Kun samaan aikaan kirjoitetaan – Helsingin Sanomien pääkirjoituksen (29.9.91) tapaan – Karjalan palautuksen ”marssinopeudesta” ja ”sillanpääasemista”, värinä vain vahvenee.

Ehkäpä kyse on vain siitä, että Suomi siirtyy omalle paikalleen Euroopan periferiaan, jossa sen tehtävänä on paljon energiaa ja raaka-ainetta vaativa metsäteollisuustuotteiden valmistus. Työttömyys asettuu muiden reuna-alueiden tapaan pysyvästi 10–20 prosenttiin, ja ne, jotka maahan jäävät, saavat lämmikkeen kunnan tujauksia isänmaallisuutta ja rasismia.

Kiinnostavaa on nähdä, millaista on alkoholipolitiikka ”eteläamerikkalaisessa” Suomessa, jossa vallitsee samanaikaisesti konservatiivinen kulttuuri-ilmasto ja suuri markkinoiden vapaus.

Taloudelliset vaikeudet tekevät usein yhteiskunnan aiempaa kovemmaksi. Jaettavaa on vähemmän ja taistelu siitä vähästä on tiukempaa. Kansalaiset joutuvat toisiaan vastaan, röyhkeys lisääntyy. Ilmiötä voi nimittää – paremman puutteessa – säällisyyden katoamiseksi. Sana saattaa huvittaa lukijaa; on ehkä enemmän kuin sattuma, että kaikki sellaiset sanat kuin säädyllisyys, sopivaisuus, kunniallisuus – ja mainittu säällisyys – kuulostavat vanhahtavilta, eikä niiden tilalle ole tullut mitään vastaavia.

Säällisyydessä on kyse esimerkiksi siitä, että myös etujaan heikosti valvovat tulevat jollain tavoin oikeudenmukaisesti kohdelluiksi yhteiskunnan lukuisissa nollasummapeleissä, joissa toisen voitto on aina toisen tappio. Säällistä on toiminta, joka ei pyri hyötymään toisten tietämättömyyden tai taitamattomuuden kustannuksella tai siksi, että jollekin pelin alueelle ei ole luotu sääntöjä.

Säällisyyden puute on suuri huolta ja pahoinvointia aikaansaava tekijä. Ajatelkaamme pankkivelallista: Miten huolellisesti hänen on luettava sopimusteksti? Jos ostat asunon, tutkituta sokkelin betoni ja alueen asemakaavat – talo voi luhistua, paikalle voi tulla paloasema. Kaupungin terveysviraston johon valitaan lääkäri, joka – katsos pahusta – on suurimman yksityisen lääkäriaseman hallituksessa. Kuinka mahtaa kehittää julkista hoitoa?

Julkisuudesta voi poimia lukemattomia esimerkkejä: Miltä tuntuu piensijoittajasta nyt, kun kasinoaikojen menettelytavat paljastuvat? Kuinka moni oikeastaan syö ruokapöy-

dässäni? Maksanko minä Riikosen ja Wegeliuksen laskuja?

Moni toivoisi tietävänsä, että jossain on röyhkeyden ja ahneuden raja, jota ei ylitetä. Mutta koska rajaa ei näytä olevan, huoli elää. Monet ovat epävarmoja kyvystään selvitä tässä monimutkaisessa yhteiskunnassa, joka pursuaa tarinoita väärän luottamuksen tuhoisista vaikutuksista.

Toisen kuolo on yhä selvemmin toisen leipä, eikä köyhien tai juoppojen auta odottaa juuri ymmärrystä ongelmilleen.

Aamulehti kirjoitti eräässä työselkkausta koskevassa pääkirjoituksessaan seuraavasti (4.6.1987):

”Niin ymmärrettäviä kuin inhimilliset tekijät ovatkin, järkevää ajattelua asioitten tärkeysjärjestyksiin ne eivät saisi estää.”

Tässä vanhassa lainauksessa on lama-ajan logiikka kiteytyneimmillään. Toimittajien olisi kuitenkin, vaikeissakin oloissa, syytä muistaa, että järkiä saattaa olla monia ja tärkeysjärjestyksiä erilaisia. Yhteiskuntaa voi katella monin silmin: sutien ja somalien, rosvojen ja poliisien, työttömien ja ehmröyhien.

Muutamia vuosia sitten ampui yhdysvaltalainen sota-alus Persianlahdella alas iranilaisen matkustajalentokoneen. Monet lehdet pyrkivät silloin rekonstruoimaan tarkasti ja empaattisesti ampumispäätöksen tehneitten sotilaitten vaikean tilanteen. Vähintä, mitä itseenäiseltä journalistilta kaikissa näissä laman kaltaisissa tilanteissa voi edellyttää, on myös sen kysyminen, miltä tuntuu siinä päässä, johon ammus osuu.